

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

УДК 339.9:614.2+338.48

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.5.21>

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Федорченко Наталія Володимирівна,

orcid.org/0000-0002-8964-8959

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри загальноюридичних дисциплін,
цивільного права та правового забезпечення туризму
Київського університету туризму, економіки і права,
головний науковий співробітник відділу
приватноправових досліджень
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України



Федорченко Володимир Кирилович,

orcid.org/0000-0002-5388-4968

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений працівник культури України,
ректор Київського університету туризму, економіки і права,
президент Асоціації навчальних закладів України
туристського і готельного профілю



Стаття розкриває сутність та сучасні тенденції медичного туризму як складного багатовимірного явища. Пропонується погляд на медичний туризм як одну з галузей глобальної економіки, що динамічно зростає та є складовою успішної політики економічного розвитку/модернізації. Вказується, що медичний туризм поєднує соціальні, економічні та правові аспекти. Показано, що зростання попиту на медичний туризм зумовлене двома головними чинниками: пошуком більш економічного та якісного лікування і реалізацією індивідуалізованих стратегій покращення якості здоров'я, а також естетичного самовдосконалення, властивих суспільству пізнього модерну. Особливу увагу приділено аналізу успішного досвіду Сінгапуру як держави, що перетворилася на глобальний медичний хаб завдяки ефективному державному управлінню та правовій системі, високим освітнім стандартам, розвитку інновацій, дисциплінованому правовому регулюванню й міжнародній акредитації медичних закладів. Проаналізовано також приклад Канади, де поєднання універсальної системи охорони здоров'я з технологічною модернізацією та географічною близькістю до США створює додаткові можливості для медичного туризму. У статті окреслено, що успішний розвиток медичного туризму є результатом взаємодії освіти, науки, правової системи, інноваційної економіки та державної політики. Для України, коли вона досягне етапу повоєнного відновлення, застосування найкращих світових практик у цій сфері може стати інструментом модернізації, підвищення інвестиційної привабливості та зростання конкурентоспроможності на міжнародному ринку послуг. Водночас наголошується на ризиках надмірної комерціалізації медицини та необхідності забезпечення балансу між економічною вигодою і соціальними гарантіями для громадян.

Ключові слова: медичний туризм, медичні послуги, якість медичних послуг, глобалізація, Україна, Сінгапур, Канада, охорона здоров'я, державна політика, інновації, правова система, правові інституції, правове регулювання, післявоєнне відновлення.

Fedorchenko Nataliia, Fedorchenko Volodymyr. International Experience of Medical Tourism and Lessons for Ukraine

The article reveals the essence and current trends of medical tourism as a complex and multidimensional phenomenon. It offers a perspective on medical tourism as one of the dynamically growing sectors of the global economy and a component of a successful economic development and modernization policy. It is emphasized that medical tourism combines social, economic, and legal dimensions. The article shows that the growing demand for medical tourism is driven by two main factors: the search for more affordable and high-quality treatment, and the implementation of individualized strategies for improving health and pursuing aesthetic self-improvement – lysis of Singapore's successful experience as a country that has transformed itself into a global medical hub through effective public administration and legal frameworks, high educational standards, innovation development, disciplined legal regulation, and international accreditation of medical institutions. The example of Canada is also examined, where the combination of a universal healthcare system, technological modernization, and geographic proximity to the United States creates additional opportunities for medical tourism. The article outlines that the successful development of medical tourism results from the interaction between education, science, the legal system, an innovative economy, and public policy. For Ukraine, once it reaches the stage of post-war recovery, applying the best global practices in this field may become an instrument of modernization, increased investment attractiveness, and enhanced competitiveness in the international service market. At the same time, the article highlights the risks of excessive commercialization of healthcare and the need to ensure a balance between economic benefits and social guarantees for citizens.

Key words: medical tourism, medical services, quality of medical services, globalization, Ukraine, Singapore, Canada, healthcare, public policy, innovations, legal system, legal institutions, legal regulation, post-war recovery.

У сучасному глобалізованому світі людське життя та добробут/ благополуччя (well-being) є не менш важливими характеристиками чи показниками розвитку суспільства, ніж традиційні обсяги ВВП та ВВП на душу населення. Турбота про здоров'я є ключовим елементом «турботи про себе», про яку свого часу писав Мішель Фуко і у бюджетних видатках розвинених країн витрати на охорону здоров'я складають суттєвий відсоток. Так країни ЄС в середньому витрачають на охорону здоров'я 10 % ВВП щорічно, а лідерами серед країн ЄС є Німеччина (12,6%), Франція (11,9%) та Австрія (11,2%); саме вони мали найвищі поточні витрати на охорону здоров'я відносно ВВП у 2022 році [9].

Фізичне здоров'я та самосприйняття (самооцінка) є важливими елементами благополуччя. Очевидно, що навіть найзаможніші країни з розвиненими системами охорони здоров'я не в змозі забезпечити всі запити щодо свого здоров'я та зовнішнього вигляду своїх громадян. Більше того, обсяги видатків на систему охорони здоров'я далеко не завжди корелюють зі здоров'ям населення країни. Напевно яскравим прикладом будуть США, які витрачають най-

більше з точки зору видатків і вартості охорони здоров'я, але одночасно не демонструють вражаючих результатів щодо забезпечення здоров'я свого населення. Так середня очікувана тривалість життя в США вже поступається цьому показнику Китаю, незважаючи на суттєву перевагу Америки з огляду на ВВП на душу населення [19]. Також не варто ігнорувати той факт, що багато економік світу, попри свій динамізм та високі показники зростання характеризуються високим рівнем нерівності та невисоким рівнем розвитку своїх національних систем охорони здоров'я (на останньому аспекті ми зупинимося детальніше, наразі обмежимося наведенням прикладом громадян Індонезії, які у великій кількості їдуть до Сінгапуру за лікуванням через інфраструктурні, технологічні та кадрово-кваліфікаційні обмеження своєї системи медицини).

Для задоволення цих потреб і запитів – як високоіндивідуалізованих «постмодерних», так і таких, що диктуються недоступністю якісної медицини – розвинулася індустрія медичного туризму. Ми можемо фіксувати два фактори, що впливають на формування запиту та зростання популярності медич-

ного туризму. Це пошук більш економного та швидкого вирішення проблем з фізичним здоров'ям та реалізація індивідуальних життєвих стратегій з досягнення задоволення від свого зовнішнього вигляду. Досягнення останньої мети може потребувати медичних процедур (напевно, найвідомішим прикладом буде пластична чи косметична хірургія).

Країна, яка є популярним напрямом для медичного туризму не лише отримує фінансові надходження за медичні послуги, а отримує стимул для розвитку медико-біологічних наук, медичного обладнання та фармакології. Також збільшуються фінансові надходження за супутні послуги – за проживання, харчування та реабілітації пацієнтів, а також супроводжуючих осіб. Показовим є приклад Коста-Ріки, для якої надходження від туризму в цілому і від медичного туризму зокрема стали суттєвим драйвером не просто економічного зростання, а й збалансованого розвитку. Отже, актуальність статті є беззаперечною у світлі потреб та завдань України в контексті повоєнного відновлення/модернізації та ефективного використання потенціалу України.

Метою статті є комплексний аналіз прогресивного світового досвіду у сфері медичного туризму у двох головних площинах: 1) організаційно-адміністративні аспекти успішного функціонування медичного туризму та 2) нормативно-правової база такої діяльності (наявної і такої що потребує розробки і запровадження з метою надання імпульсу розвитку медичному туризму).

Стаття використовує методи аналізу та синтезу інформації, порівняльного методу (порівняння інституційних та правових систем охорони здоров'я, регулювання туризму), структурно-функціональний аналіз (структурні елементи та функції динаміки медичного туризму в його адміністративному та середовищі), історичний аналіз (еволюція адміністративних та правових систем, які дотичні).

Отже, туризм медичний – діяльність, пов'язана з організацією медичного обслуговування пацієнтів далеко за межами місця їхнього постійного проживання. При цьому пацієнти можуть

їздити в медичні заклади як усередині країни (внутрішній медичний туризм), так і далеко за її межі, за кордон (міжнародний (виїзний/в'їзний) медичний туризм). На сьогодні виділяють такі спонукальні мотиви туризму медичний: 1) більш низька вартість лікування й діагностування в іншій країні; 2) більш сучасні медичні технології за кордоном; 3) висококваліфікована медична допомога та сервіс; 4) часовий фактор (за довгого очікування медичного лікування у своїй країні); 5) нормативні заборони й обмеження, накладені на надання окремих видів медичних послуг у тій чи іншій країні. Багато «медичних туристів» користуються можливістю поєднати медичне обслуговування з відпочинком на курортах, в оздоровчих, SPA і Wellness-центрах. Тому паралельно з терміном «медичний туризм» часто вживають і термін «оздоровчий туризм». Останніми роками туризм медичний (лікування, діагностика й реабілітація) становить близько 2% світового ВВП [24, с. 521].

Ефективна державна політика в цілому і така що спрямована на стимулювання розвитку туристичної індустрії зокрема, а особливо медичного туризму повинна брати до уваги найкращі світові практики. Безумовно суто географічно, геополітично, геоекономічно та геокультурно Україна є європейською країною, яка на рівні своєї Конституції проголосила євроатлантичний вектор свого розвитку, а тому саме модернізаційні трансформації західного / європейського типу є своєрідним нормативним ідеалом (у кантівському сенсі) для українського соціуму. З часом акцент на Європі, як первинному осередку та рушію процесів формування модерну не стільки поступився, скільки був доповнений ширшою та складнішою картиною світу, в середині якої стало можливим ідентифікувати паростки модерну і в так званих суспільствах незахідного типу. Французький демограф Альфред Сові, який власне і запропонував «тришаровий» чи скоріше «трирівневий» поділ світу за аналогією з трьома станами абсолютистської Франції: два вищих (духовенство та дворяни) і нижчий третій, куди потрапили всі інші [25, с. 10]. Країни колишнього третього світу сут-

тево різняться за своїми економічними показниками (ВВП на душу населення) та показниками людського розвитку за методикою ООН. Українська дослідниця У. Мартинюк наводить статистичні дані щодо обсягу медичного туризму у світі, і серед лідерів да кількісним показником є Таїланд (2,5 млн. «медичних туристів» на рік), невелике місто-держава Сінгапур демонструє вражаючі показники у порівняння з своєю територією та населенням – 500 тис. «медичних туристів» на рік [23].

Сінгапур – це країна (місто-держава у політикогеографічному сенсі), яка спромоглася за парадигматичним висловом свого лідера та модернізатора Лі Куан Ю зробити стрибок з третього світу до світу першого. Зараз не будемо заглиблюватися у рецепти піднесення Сінгапуру [14; 21].

Є всі підстави стверджувати, що успішна модернізація Сінгапуру створила підґрунтя для розвитку медичного туризму у Сінгапурі. Досвід успішної модернізації країни містить багато повчальних уроків для України. На основі своїх модернізаційних успіхів держава та бізнес спромоглися перетворити Сінгапур на глобальний центр охорони здоров'я світового класу. В останні роки Сінгапур став одним із провідних світових напрямів медичного туризму. Лише за 2024 рік цю країну відвідали 646 тис. медичних туристів, що принесло 270 млн доларів США доходу [2]. Знов таки, завдяки поєднанню успішної економічної модернізації, освіти та ефективного державного управління, Сінгапур має можливість пропонувати найсучасніші медичні заклади з високою якістю обслуговування (тобто відбувається симбіоз медичних технологій, кваліфікації лікарів та ефективного менеджменту медичних закладів). Також іноземних пацієнтів приваблює не лише надійне, ефективне та передове медичне лікування, але й високий рівень безпеки через низький рівень злочинності. Сінгапур також має високий показник відданості верховенству права [7], що також підвищує його привабливість як надійного місця для здійснення медичних процедур. Ефективне державне регулювання забезпечує високу якість роботи медич-

них закладів, а судова система дає підстави пацієнтам розраховувати на захист своїх прав у випадку такої необхідності.

Чинниками того факту, що система охорони здоров'я Сінгапуру перебуває у списку найкращих у світі є: в країні існують та реалізуються суворі правила щодо надання медичних послуг; висока якість освіти в Сінгапурі у поєднанні з заохоченням отримувати освіту у провідних ЗВО світу (які потім повертаються додому аби влитися у високопродуктивну та високодохідну економіку), що забезпечує систему висококваліфікованими фахівцями, які спроможні використовувати передові технології. Заслужена репутація провайдера безпечної та ефективної медичної допомоги робить Сінгапур привабливим місцем для медичного туризму для клієнтів з сусідніх країн Азії (особливо члени Асоціації держав Південно-Східної Азії (ASEAN); більше понад 60% пацієнтів складають громадяни Індонезії) Близького Сходу, Європи та багатьох інших країн.

Більш специфічними чинниками успіху Сінгапуру в тому числі і в якості привабливого медичного центру, є ефективний фінансовий менеджмент системи охорони здоров'я (видатки на медицину складають менше 9% ВВП, що майже вдвічі менше за показник США), за одночасного досягнення кращих результатів. Сінгапур демонструє довшу тривалість життя і меншу дитячу смертність навіть у порівнянні з такими високорозвиненими регіонами світу, як Північна Америка та Західна Європа [2].

У глобалізованій сфері охорони здоров'я велику роль відіграють міжнародно визнані сертифікація та акредитація національних медичних закладів (таких як лікарні, шпиталі тощо). У Сінгапурі понад дві третини провідних та великих шпиталів і медичних центрів (22 з 29) мають міжнародну акредитацію [8]. Акредитація проводиться Joint Commission International, яка є міжнародним підрозділом американської неурядової організації The Joint Commission [10]. Ця організація визнається урядом США, як така що може надавати акредитацію медичним закладам і понад 20 тис. інституцій охорони здоров'я в США мають таку акреди-

тацію, що слугує індикатором їхньої відповідності високим стандартам якості, так авторитету цієї комісії.

Медичний туризм, як ми зазначали вище, має кілька вимірів. Окрім суто медичного – пошук найкращого лікування із врахуванням співвідношення елементів формули «витрати часу, витрати фінансових ресурсів, отриманий результат у вигляді лікування» – існують (іноді навіть паралельно) виміри рекреації та естетики. Тобто медичний туризм отримує додатковий імпульс коли клієнти не стикаються з такими перешкодами, як мовний бар'єр. Сінгапур є мультиетнічною та багатомовною спільнотою. Згідно Конституції Сінгапуру офіційними мовами Сінгапуру є англійська, малайська, китайська (путунхуа, відома як мандарин) і тамільська (варто також додати спільноти мігрантів, які за умов законодавства Сінгапуру можуть перебувати в країні майже виключно як робоча сила, що бере активну участь в економіці), що робить комунікацію туристів не лише з представниками туристської індустрії та медичним персоналом, але і населенням в цілому ефективною та комфортною. Інвестиції у науку, фармакологію та технологічні інновації робить лікування в Сінгапурі високоефективним для складних та потенційно загрозливих для життя захворювань у сферах онкології, кардіології, неврології, трансплантації органів та лікування безпліддя. Сінгапур був одним з піонерів цифровізації свого уряду, тепер так само активно використовується штучний інтелект, що допомагає скоротити час очікування прийому та медичних процедур (саме довгий час очікування є хронічною проблемою системи охорони здоров'я навіть у такій розвиненій країні як Велика Британія з її соціалізованої медичною інституцією National Health Service).

Для багатьох публічних інтелектуалів та міжнародних медіа образ Сінгапуру є суперечливим, позаяк для одних це напрочуд ефективно, високоорганізоване та заможне суспільство, яке пропонує погляд на майбутнє, для інших – авторитарна технологічна дистопія, яка побудована на нагляді та контролі своїх громадян, а також обмеженні деяких їхніх

свобод. Тим не менше, саме Сінгапур пропонує унікальну комбінацію медичного туризму з власне туризмом та відпочинком. Пацієнти та їхні родини можуть отримувати лікування та реабілітацію в надзвичайно безпечному, чистому та гостинному середовищі. Місто-держава має багато визначних пам'яток архітектури, від комплексу «Сади біля затоки» з їхнім футуристичним дизайном, найбільшою скляною оранжереєю у світі та архітектурою до торгівельних центрів, мальовничих кварталів різних етнокультурних груп та ресторанів від маленьких закладів до ресторанів з відзнакою Мішлен. Зворотній бік медалі економіки з високими доходами це доволі високі ціни на медичні послуги у порівнянні з сусідніми країнами (приміром, Таїландом, Малайзією чи Індією). Але через згадані вище чинники – ефективно, вільне від корупції врядування, суворість законодавства та дотримання принципу невідворотності покарання, ефективна судова система, орієнтація на найкращі світові практики в організації соціальної системи Сінгапуру в цілому, а не лише у медичній чи туристській галузях, все це пропонує пацієнтам надзвичайно високі шанси на якісне лікування, догляд та реабілітацію у поєднанні з прогресивними фармакологією і технологіями. Відтак, для численних клієнтів/пацієнтів суттєвий обсяг фінансових витрат компенсується впевненістю, комфортом та безпекою перебування у країні, а також яскравим туристично-гастрономічними враженнями. Тому цілком логічним з точки зору теорії раціонального вибору, яка наголошує на прагненні індивідуальних діячів максимізувати особисту вигоду та блага для свого розпорядження (а здоров'я є однією з найбільших цінностей у суспільствах) є рішення іноземних пацієнтів довіряти медицині Сінгапура лікування складних онкологічних захворювань, проведення операцій на серці, ортопедичні операції, лікування безпліддя та косметична/пластична хірургія. Дуже показово, що генерал армії Шрі-Ланки та керівник операцій проти партизанського руху звільнення Тигри Таміл-Ілама Саратх Фонсека після отримання важких поранень під час замаху на його життя був доправлений до

сінгапурського шпиталю для лікування і вже за два місяці повернувся до командування військами [1].

Державну політику та законодавство Сінгапуру відрізняють не лише висока адаптивність до сучасних викликів, але й орієнтація на майбутнє. Такий самий підхід характерний і для медичного туризму в Сінгапурі. Уряд Сінгапуру активно підтримує позицію країни як центру охорони здоров'я шляхом постійних інвестицій у медичні дослідження, цифровізацію, а останнім часом із застосуванням ШІ, охорони здоров'я та релевантної інфраструктури. Логічно припустити, що завдяки вже здобутій репутації надійного провайдера медичних послуг та постійному прагненню до досконалості Сінгапур зберігатиме свою лідерську позицію як глобальний та динамічний хаб медичного туризму. Відзначимо, що Сінгапур це єдина на планеті політична спільнота, яка офіційно розробила та вже почала реалізувати (з дедлайном у 2030 році) програму трансформації міста-парку/саду, яким на сьогодні є Сінгапур, у місто, яке інтегровано з природою [5]; звісно таке середовище сприяє фізичному та ментальному комфорту туристів, а особливо медичних туристів.

В рамках однієї статті було би непродуктивним пропонувати аналіз великої кількості кейсів країн, які є успішними у сфері розвитку медичного туризму. Але наш аналіз був би неповним, як би ми оминули Канаду, яка є найпопулярнішим напрямом для медичного туризму і яка може запропонувати ефективні практики для адаптації в українських умовах. Канада є високорозвиненою країною з тривалими традиціями держави загального добробуту, а відтак ефективною медициною, яка в цілому є доступною для громадян країни. Ця країна демонструє високі показники економічного розвитку (ВВП на душу населення), високий індекс людського розвитку та розвинену систему соціального забезпечення. Медичні заклади Канади відрізняються високим рівнем технології, що використовуються для діагностики та лікування, надзвичайно високим рівнем кваліфікації медичного персоналу та передовими розробками у сфері лікування найважчих

хвороб і здійснення косметичних операцій [4]. Водночас варто звернути увагу на такий надзвичайно важливий факт політичної та економічної географії: Канада має сухопутні кордони лише з однією країною і цією країною є США. З одного боку США це найбільша/найзаможніша економіка світу, з іншого – країна з одним з найвищих рівнів соціально-економічної нерівності та відсутністю універсального доступу до охорони здоров'я для американців. Американська система охорони здоров'я найдорожча в світі, а страхова медицина відзначається складністю і запутаністю своїх правил, що робить її використання пересічним пацієнтом без юридичної кваліфікації складним/проблематичним/дорогим. Звернемо увагу лише на такий факт – коли трапилося вбивство керівника однієї з найбільших медичних страхових компаній в США, то реакція на вбивство була поляризованою, в тому числі на адресу підозрюваного у вбивстві Луїджі Манджоне надходили слова підтримки. Коментатори інтерпретують це як вияв глибокого незадоволення американців своєю системою страхової медицини, яка спрямована на своє збагачення коштом фінансів та здоров'я пересічних пацієнтів; відтак вбивство керівника медичного страховика багатьма сприймається як акт помсти [7; 15]. Отже, поруч з Канадою є країна, яка є джерелом пацієнтів, які зацікавлені у медичному туризмі. Україна, яка має спільні кордони з ЄС, може скористатися цим досвідом для заохочення мешканців ЄС до медичного туризму в Україні. Універсальна система охорони здоров'я Канади є важливим фактором того, що інфраструктурі медицини у цій країні є розвиненою та ефективною, що, своєю чергою, дозволяє медичним закладам бути дешевшими ніж в США. Також Канада пропонує численні можливості для «традиційного» туризму де культурні, архітектурні та природні принади доступні в екологічно чистому та безпечному середовищі. Також Канада є привабливою для тих медичних туристів – переважно зі США, які бажають скористатися методиками лікування, які вже схвалені в Канаді, але ще очікують на схвалення в США, а далеко не всі пацієнти мають можливість через стан

свого здоров'я відкладати лікування на тривалий час. Це також корисний урок для України – запровадження нових методів лікування повинно відбуватися під суворим контролем своєї ефективності, водночас пришвидшення розгляду таких процедур може слугувати конкурентною перевагою у привабленні медичних туристів до нашої країни.

Розвиток медичного туризму неможливий в ізоляції від інших сфер соціуму. Так, провідні позиції Сінгапуру у цій царині корелюють з надзвичайно успішною та динамічною туристською галуззю, частка якої у ВВП країни складає майже 10%, приносить понад 45 млрд доларів США (за 2024 рік) та функціонує у середовищі активного заохочення розвитку цифровізації, інновацій та науки з боку уряду. Надзвичайно важливим є заохочення державно-приватного партнерства та міжгалузева кооперація. Так, розвиток Сінгапуру як медичного хабу почався у 2003 році з державною ініціативою SingaporeMedicine, над реалізацією якої співпрацювали не лише міністерство охорони здоров'я, але й міністерство торгівлі і промисловості з такими його підрозділами як рада з туризму, рада з підприємництва та рада з питань економічного розвитку у співпраці з Національним університетом Сінгапуру, який є одним з провідних університетів світу [16]. Релевантною для України є історія цього університету, який було засновано на початку 20-го сторіччя як медичну школу, а тепер цей заклад оцінюється як найкращий в Азії [18] та належить до першої десятки кращих університетів світу [17]. Бачимо щільну кореляцію поміж розвитком освіти і науки з одного боку та модернізаційними успіхами країни, з іншого. Також надзвичайно важливу роль відіграє законодавство. Ключовим тут є закон Сінгапуру про захист від наслідків професійної халатності і недбалості, який було прийнято в 1953 році і який неодноразово вдосконалювався [6]. У випадку медичної

помилки, яка завдала шкоди пацієнту сінгапурські юристи радять як перший крок звертатися зі скаргою до регулятора якості медичних послуг – Сінгапурської медичної ради [13] і лише у разі відсутності рішення на цьому рівні звертатися до суду. Суди Сінгапуру функціонують в цілому в системі англійського права (американська дослідниця С. Джоремен вказує на матеріалі порівняльного дослідження правових систем африканських країн, що британська юридична традиція (common law) є більш сприятливою для реалізації принципу верховенства права, ніж континентальна традиція (civil law) [11, с. 571–596].

Сучасна медицина це високотехнологічна діяльність, яка активно бере на озброєння наукові розвідки та інновації. За показником індексу інновацій Сінгапур перебуває серед світових лідерів і це безумовно практика, на яку варто орієнтуватися Україні. На жаль, Україна опустилася на шість позицій згідно останнього рейтингу і слабким місцем виявився такий вимір цього індексу як верховенство права [22]. Логічний висновок з вищенаведених міркувань – ефективність та дієздатність правової системи країни є важливим фактором, що сприяє її успіху на шляху економічного розвитку в цілому та здобуття високих надходжень від медичного туризму зокрема. Як вказує канадський дослідник систем охорони здоров'я надто активний розвиток галузі медичного туризму може загрожувати комерціалізацією медицини, скороченням обсягу послуг, які надаються громадянам безкоштовно/субсидіюються через надання пріоритету платоспроможним іноземним громадянам, рекламні кампанії глобального масштабу, з метою представлення країни як привабливого хабу медичного туризму можуть бути кошовими й неефективними [20, с. 18–25]. Ці застереження також необхідно враховувати при розробці інституційної та правової системи координат, які сприятимуть розвитку медичного туризму в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Acting Army commander takes over, Tamil Guardian, Jul 15, 2006. URL: <https://www.tamilguardian.com/content/acting-army-commander-takes-over> (дата звернення: 24.09.2025)

2. Ayman Falak Medina Singapore's Medical Tourism Industry: Growth, Opportunities, and Future Trends March 26, 2025 ASEAN Briefing. URL: <https://www.aseanbriefing.com/news/singapores-medical-tourism-industry-growth-opportunities-and-future-trends/> (дата звернення: 09.09.2025)
3. Ayman Falak Medina, Singapore's Healthcare Industry: Gateway to ASEAN's Healthcare Market July 18, 2022 ASEAN Briefing. URL: <https://www.aseanbriefing.com/news/singapores-healthcare-industry-gateway-to-aseans-healthcare-market> (дата звернення: 12.09.2025)
4. Canada as a Medical Tourism Destination. URL: <https://www.better.medicaltourism.com/destinations/canada#:~:text=Canada%20has%20steadily%20emerged%20as,stable%2C%20English%2Dspeaking%20environment> (дата звернення: 09.09.2025)
5. City in Nature: key strategies. URL: <https://www.nparks.gov.sg/who-we-are/city-in-nature-key-strategies> (дата звернення: 19.09.2025)
6. Contributory Negligence and Personal Injuries Act 1953. URL: <https://sso.agc.gov.sg/Act/CNPIA1953> (дата звернення: 01.10.2025)
7. Countries Scored by Overall Score. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2024/Singapore/> (дата звернення: 01.10.2025)
8. Hassouneh, Ola 2023 The Health Care System in Singapore, Perspective on Standardization of Health Care Systems Globally Edited by Muayyad Ahmad, Amman: LAP p. URL: https://www.researchgate.net/publication/371666933_The_Health_Care_System_in_Singapore (дата звернення: 03.10.2025)
9. Healthcare expenditure statistics – overview. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Healthcare_expenditure_statistics_-_overview (дата звернення: 24.09.2025)
10. Joint Commission International. URL: <https://www.jointcommission.org/en> (дата звернення: 03.10.2025)
11. Joireman, S. F. (2001). Inherited legal systems and effective rule of law: Africa and the colonial legacy. *The Journal of Modern African Studies*, 39(4), 571–596. (дата звернення: 01.10.2025)
12. Khaw Boon Wan, Launch Of Singaporemedicine 20 October 2003. URL: <https://www.moh.gov.sg/newsroom/launch-of-singaporemedicine/> (дата звернення: 09.09.2025)
13. Medical Negligence and Malpractice in Singapore April 12, 2022. URL: <https://singaporelegaladvice.com/law-articles/medical-negligence-and-malpractice-in-singapore/> (дата звернення: 24.09.2025)
14. Meritocracy, Personal Responsibility, and Encouraging Investment: Lessons from Singapore's Economic Growth Miracle Feb 8, 2024. Fraser Institute. URL: <https://www.fraserinstitute.org/studies/meritocracy-personal-responsibility-and-encouraging-investment-lessons-singapores-economic> (дата звернення: 13.10.2025)
15. Mesa, Jesus (December 9, 2024). «#FreeLuigi trends as support surges for CEO murder suspect Luigi Mangione». Newsweek. URL: <https://www.newsweek.com/luigi-mangione-social-media-reaction-support-free-luigi-1998027> (дата звернення: 03.10.2025)
16. Potts, Monica; Burton, Cooper; Fuong, Holly; Brown, Amina (December 16, 2024). «Americans are unhappy with the state of health care and insurance». URL: <https://abcnews.go.com/538/americans-unhappy-state-health-care-insurance/story?id=116775693> (дата звернення: 13.10.2025)
17. QS World University Rankings 2024: Top global universities. URL: <https://www.topuniversities.com/world-university-rankings/2024> (дата звернення: 09.09.2025)
18. QS World University Rankings 2026: Top global universities. URL: <https://www.topuniversities.com/world-university-rankings?region=Asia> (дата звернення: 03.10.2025)
19. Sen, Amartya, 1993. Development as Freedom. New York: Anchor Books, 2000.
20. Turner L. Making Canada a destination for medical tourists: why Canadian provinces should not try to become "Mayo Clinics of the North". *Healthc Policy*. 2012 May;7(4):18–25.
21. W.G. Huff The developmental state, government, and Singapore's economic development since 1960, *World Development* Vol. 23, No. 8, August 1995, P. 1421–1438.

22. Всесвітньою організацією інтелектуальної власності: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/ukraine/section/economy-profile> (дата звернення: 01.10.2025)

23. Мартинюк, У. (2025). Розвиток медичного туризму в Україні: проблеми та можливості. Економіка та суспільство, (73). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-64> (дата звернення: 12.09.2025)

24. Українська енциклопедія туризму / за заг. Ред. В.К. Федорченка. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 660 с.

25. Федорченко-Кутуєв П.В. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології. К.; Одеса: Айс Принт, 2016. 580 с.

Стаття надійшла у редакцію: 23.10.2025

Стаття прийнята: 07.11.2025

Опубліковано: 15.12.2025

